

ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ПАЦІЄНТА ТА ЛІКАРЯ

RIGHTS AND OBLIGATIONS OF A DOCTOR AND A PATIENT

Булеца С.Б.,

*доктор юридичних наук, професор,
заступник декана юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

У статті ми визначили права та обов'язки суб'єктів медичної діяльності, а саме лікаря та пацієнта, виокремили їхні абсолютні та відносні права та обов'язки. Зазначили, що фізична особа не може бути обмежена в правах у зв'язку з погіршенням стану здоров'я, тому права людини потребують законодавчого захисту.

Ключові слова: права, обов'язки, суб'єкти медичної діяльності.

В статье мы определили права и обязанности субъектов медицинской деятельности, а именно врача и пациента, выделили их абсолютные и относительные права и обязанности. Отметим, что физическое лицо не может быть ограничено в правах в связи с ухудшением состояния здоровья, поэтому права человека нуждаются в законодательной защите.

Ключевые слова: права, обязанности, субъекты медицинской деятельности.

In this article we defined the rights and obligations of medical activity, such as doctor and patient. We have identified absolute and relative rights and obligations of medical activity. Said that a person can not be restricted in their rights due to deteriorating health, because human rights require legal protection.

Key words: rights, duties, subjects of medical practice.

Медицина має глобальну мету – цілковите здоров'я людини; так і будь-який з видів мистецтва не знає меж у своїй кінцевій меті й для цього напружує всі свої сили; але ті засоби, що ведуть до мети, не безмежні, бо мета і є крайньою позначкою для всякого мистецтва [1, с. 15–34].

Актуальність статті полягає в тому, що в разі звертання до закладу охорони здоров'я у суб'єктів медичних відносин виникають права та обов'язки, тому виникає необхідність їх розподілу на абсолютні та відносні.

Метою статті є поділ прав та обов'язків лікаря та пацієнта на абсолютні та відносні.

Суб'єктивні цивільні права в разі здійсненні медичної діяльності залежать від інтересу пацієнта. Їх можна поділити на абсолютні права та відносні права.

Крім того, права пацієнта поділяють на такі групи. До першої групи належать основні права та обов'язки договірною правовідношення: право на забезпечення кваліфікованою медичною допомогою, сюди ж можна віднести право повідомити необхідні відомості про стан свого здоров'я, право на лікарську таємницю, право вимагати роз'яснення діагнозу, методів лікування і можливих наслідків, право інформованої згоди, обов'язок у певних випадках оплатити надану медичну послугу. До другої групи належать права та обов'язки, які закріплені за окремими категоріями пацієнтів (право матері на перебування в стаціонарі з дитиною, яка потребує догляду, право на участь у медичному експерименті тощо). До третьої групи належать права та обов'язки, які в договорі про надання медичних послуг є додатковими, виконують допоміжну функцію стосовно головного змісту зобов'язань (зберігання речей,

харчування в стаціонарних лікувальних установах) [2, с. 24–26].

Так, праву людини на здоров'я відповідає обов'язок усіх інших осіб стримуватися від дій, що порушують це право. Отже, право на охорону здоров'я припускає наявність відповідних цьому праву обов'язків із боку спеціальних суб'єктів, які у свою чергу зобов'язані відповідно до законодавства вживати необхідних заходів зі збереження та зміцнення здоров'я кожної людини, підтримання її життя та надання їй медичної допомоги в разі втрати здоров'я.

До абсолютних прав можна віднести:

- 1) право особи на дотримання медичної таємниці та засоби її забезпечення на сучасному етапі;
- 2) право на інформацію та на відмову від лікування;
- 3) право згоди на втручання пацієнта та його правове оформлення;
- 4) право на дотримання норм медичної етики в лікувальній практиці з використанням досягнень біомедицини [3, с. 37];
- 5) право пацієнта вимагати від закладу охорони здоров'я медичного обслуговування належної якості;
- 6) право на конфіденційність.

Зміст абсолютної правомочності становить можливість власної поведінки, зміст відносної – можливість отримати активне сприяння від інших осіб [4, с. 44].

Фізична особа не може бути обмежена у правах у зв'язку із погіршенням стану здоров'я, тому права людини потребують правового захисту. З розвитком медицини, науково-технічного прогресу виникли питання, які потребують правового регулювання, серед них права та обов'язки пацієнта під час трансплантації, штучного запліднення, проведення

медичних дослідів тощо. У зв'язку із цим зріс шанс одужання та лікування, і постає проблема врегулювання прав хворого під час прийняття рішень стосовно життя та здоров'я шляхом інформування хворого про наслідки та закріплення прав та обов'язків пацієнта та лікаря на законодавчому рівні.

Важливе значення для цього має ухвалена в 1981 р. Лісабонська декларація, де закріплені такі права пацієнта:

- 1) хворий вільно обирає лікаря;
- 2) хворий має право на лікування в такого лікаря, який вільно виносить клінічні та етичні рішення;
- 3) хворий має право на проведення певних видів лікування та на відмову від лікування після відповідної інформованості;
- 4) хворий має право на забезпечення лікарської таємниці;
- 5) хворий має право на гідну смерть;
- 6) хворий має право на душевну чи моральну підтримку або на її відмову [5, с. 15].

А також до обов'язків пацієнта віднесемо такі:

1) дотримуватися норм законодавства про охорону здоров'я та правил внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я;

2) інформувати про все, що необхідно для діагностики, проведення втручання, підготовки і проведення медичних заходів, а саме про наявні або минулі захворювання, вживання ліків або рослинних препаратів, фактори ризику для здоров'я;

3) інформувати про все те, що може поставити під загрозу життя чи фізичну безпеку інших, а саме про інфекційні та професійні захворювання тощо;

4) оплачувати послуги чи відповідну допомогу;

5) поважати права інших пацієнтів;

6) інформувати про зроблені письмові заяви стосовно останньої волі;

7) надавати достовірну особисту інформацію.

Але з розвитком науки й техніки все більше обмежувалися права пацієнта, тому все частіше розглядалося це питання на міжнародному рівні. Вперше в 1973 році в США ухвалили закон про регулювання прав пацієнтів – Patient's Bill of Rights. У Великобританії та Ірландії існує Хартія прав хворих. Закони про права пацієнтів ухвалені в Італії, Фінляндії, Голландії, Бельгії тощо [6, с. 11]. Права особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я, а також право на донорство в Угорщині, Словаччині та Чехії не врегульовані в Цивільних кодексах. Тому вони регулюються на законодавчому рівні Законами «Про охорону здоров'я».

Хворий має право отримати медичну допомогу на найвищому рівні. В Угорщині виникає питання стосовно списку черги хворих: чи немає тут порушення права на отримання своєчасної медичної допомоги? Вважають, що одна з гарантій дотримання гідності, рівності в отриманні медичної допомоги досягається шляхом відкритості та доступності для кожного [6, с. 11; 7, с. 64], тим самим дотримуються права пацієнтів на своєчасну медичну допомогу.

До абсолютних прав лікаря можна віднести:

- 1) право скликати консиліум у разі необхідності;

- 2) право на ділову репутацію, честь і гідність.

Відносним правом лікаря є право лікаря відмовитись від подальшого ведення пацієнта. Умовою правомірності реалізації такої можливості лікарем є відсутність загрози для життя хворого і здоров'я населення. В Основах встановлено підстави такої відмови, а саме: а) пацієнт не виконує медичних приписів; б) пацієнт не виконує правила внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я. Зі змісту ст. 38 Основ випливає право відмовити пацієнту в наданні медичної допомоги: а) конкретним лікарем, оскільки передбачено положення, відповідно до якого вільний вибір обмежується можливістю лікаря запропонувати свої послуги. Якщо такої можливості немає, то хворому, звісно, буде правомірно відмовлено конкретним лікарем у наданні медичної допомоги. Але в будь-якому разі це обмеження спрямоване на захист прав пацієнтів; б) у конкретному закладі, оскільки закріплено норму, згідно з якою вибір закладу охорони здоров'я обмежується станом пацієнта, «коли це виправдано станом пацієнта». Якщо стан пацієнта не буде відповідати обраному закладу, то йому буде відмовлено в прийнятті та направлено до іншого, виходячи з більшої цінності, а саме дотримання прав людини і збереження життя та здоров'я пацієнта.

Перелік випадків, коли лікар має право відмовити у наданні медичної допомоги, є чітко визначеним і вичерпним, що є ще однією гарантією забезпечення прав пацієнтів.

Обов'язками пацієнта слід вважати такі:

1) дотримуватися норм законодавства про охорону здоров'я та правил внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я;

2) інформувати про все, що необхідно для діагностики, проведення втручання, підготовки і проведення медичних заходів, а саме про наявні або минулі захворювання, вживання ліків або рослинних препаратів, фактори ризику для здоров'я;

3) інформувати про все те, що може поставити під загрозу життя чи фізичну безпеку інших осіб, а саме про інфекційні та професійні захворювання тощо;

4) оплачувати послуги чи відповідну допомогу;

5) поважати права інших пацієнтів;

6) інформувати про зроблені письмові заяви стосовно останньої волі;

7) надавати достовірну особисту інформацію.

Обов'язками медичного закладу, лікаря є:

1) надати пацієнту медичну допомогу належної якості;

2) розглядати скарги пацієнтів;

3) інформувати пацієнта про діагноз, метод лікування;

4) вести медичну документацію;

5) дотримуватися медичної таємниці.

Відносними правами пацієнта є:

1) право на скаргу;

2) право на представника;

3) право на вибір методів лікування;

4) право на вибір медичного закладу та лікаря;

5) право на звернення в суд у разі порушення закладом охорони здоров'я свого обов'язку з надання медичної допомоги;

б) право запитувати думку іншого лікаря на будь-якій стадії лікування.

Таким чином, права та обов'язки суб'єкті під час здійснення медичної діяльності відіграють надзвичайно

важливу роль, без них важко забезпечити реальний захист прав пацієнтів в досудовому чи судовому порядку.

Їх виокремлення дозволяє чітко з'ясувати правовий статус сторін під час здійснення медичної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арістотель. Політика. – Кн. 1. – К., 2000. – С. 15–34.
2. Воробйова Н. Права пацієнтів / Н. Воробйова // Юридичний журнал. – 2009. – № 4. – С. 24–26.
3. Волинець Т. Особливості прав та обов'язків пацієнта за договором про надання медичної допомоги / Т. Волинець // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 12 (144). – С. 33–37.
4. Певзнер А.Г. Понятие и виды субъективных гражданских прав / А.Г. Певзнер // Ученые записки ВЮЗИ: Вопросы гражданского права. – М. : РИО ВЮЗИ, 1960. – Вып. 10. – С. 3–51.
5. Kőszegfalvi E. Egészségügyi és betegjogi kézikönyv / E. Kőszegfalvi. – KJK – Kerszöv, Budapest, 2001. – 473 o.
6. Páva H. A betegjogokról. I rész. / H. Páva // Magyar orvos. – 1995. – № 3 – О. 11–12.
7. Kardos G. A betegjogok és az orvos–beteg kapcsolat néhány általános kérdése / G. Kardos // Acta Humana. – 1996. – № 25. – О. 62–71.

УДК 342.7:347.2:347.9

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ ЄСПЛ В УКРАЇНІ В СПРАВАХ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

MODERN WAYS OF IMPROVING PRACTICE OF USING THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS STANDARTS IN UKRAINE IN CASES OF OWNERSHIP PROTECTION

Бурденюк С.І.,
аспірант

Інституту законодавства Верховної Ради України

Стаття присвячена висвітленню актуальних проблем удосконалення реалізації рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини у сфері захисту права власності під час відправлення правосуддя в судах України з урахуванням окремих положень Національної стратегії у сфері прав людини та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», єдності та послідовності судової практики.

Ключові слова: джерела права, цивільне судочинство, Національна стратегія у сфері прав людини, Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», судова практика.

Статья посвящена рассмотрению актуальных проблем усовершенствования реализации положений решений и применения практики Европейского суда по правам человека в сфере защиты права собственности при осуществлении правосудия в судах Украины с учетом отдельных положений Национальной стратегии в сфере защиты прав человека и Стратегии стабильного развития «Украина – 2020», единства и последовательности судебной практики.

Ключевые слова: источник права, гражданский судебный процесс, Национальная стратегия в сфере защиты прав человека, Стратегия стабильного развития «Украина – 2020», судебная практика.

The article is devoted to elucidation of the actual problems of improving the realization of court decisions and using practice of European Court of Human Rights in cases of protection the ownership by sending justice in courts of Ukraine mentioning certain position of the National strategy in realm of human rights and Sustainable Development Strategy „Ukraine 2020”, unity and consistency of jurisprudence.

Key words: The source of law, civil litigation, national strategy of human rights, Strategy for Sustainable Development „Ukraine 2020”, judicial practice.

Постановка проблеми. Перетворення справедливості на законність і її втілення в законодавство – головне завдання, вирішення якого має прагнути будь-яка влада [1, с. 3]. Н.М. Оніщенко наголошує, що досить часто сьогодні в нормах права, нормативно-правових актах, політичних документах можна зустріти твердження, що людина є найвищою соціальною цінністю в нашому суспільстві. Цю тезу відтворює і ст. 3 Конституції України. Слід зазначити що, це, на жаль, здебільшого декларативне поло-

ження. Проте цілком очевидно, що демократичне суспільство сьогодні вимагає не тільки декларування певних положень, а й створення дієвих юридичних механізмів, які дозволять повною мірою реалізувати свої права і свободи, займаючи активну життєву позицію [2, с. 18].

У контексті досліджуваної проблематики актуальність питань удосконалення реалізації рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) у сфері захисту права